

Vajthó László

(1887–1978)

„Javításra már nem szorulónak csak epigrammáim javát érzem. Egyéb írásaimon folyton javítok, s a megjelentek közt egyetlenegyét sem ismerek, amely javított kiadásra ne szorulna.”

Elfelejtett keringők című – 1976-ban, a szerző 90-ik életévében megjelent – kötetében írta le ezt Vajthó László. Lényegében ezt ismételte meg nem sokkal azután, egy tévéműsorban. Tegyük hozzá, hogy e képernyőn több volt tanítványa – köztük Vas István – egybehangzóan vallotta, hogy mint magyartanár Vajthó olyan egyedülálló volt (és nemcsak a régi világban), hogy hajdani kedves diákjain – még azokon is, akik nem irodalmi vagy irodalmár pályára mentek – még évtizedek múltán is állandóan „javított”.

Valóban másokkal össze nem hasonlítható, – ifjúkori mestere, Riedl Frigyes szavával „a szabálytalanságokat és zaklatottságokat is szabállyá és törvényvé formáló” – volt a tizedik X. küszöbén távozott tanár-író-filológus életútja és személyisége. Nem volt a tudomány haladását (és a haladás tudományát) nagy művekkel szolgáló kutató, de ő írta az első doktori disszertációt – 1929-ben! – Ady Endréről, 1939-ben könyvben emlékezett meg Reviczky Gyula halálának félszázados évfordulójáról, a *Magyar Irodalmi Ritkaságok* sorozat szerkesztésével egyszerre végzett fontos filológiai és – mert a szerkesztésben részt vettek az egymást követő „berzsényista” osztályok – pedagógiai munkát s érdemei vannak – például – a Bessenyei-filológia terén. Nem mondható az sem, hogy igazán jelentős író lett volna, bár nemcsak a nem annyira Heine-hatást, mint inkább Heine-i szellemiséget tükröző epigrammái élvezetesekek, okosak, s nemesen harcosak, hanem *Jénai diákok* című, 1924-ben napvilágot látott regénye is éppúgy figyelemreméltó, mint több idős – sőt már aggastyán – korában megjelent memoár-könyve. Ezekben – lírát és íróniát egyéni stílussá ötvözve – tanulságosan vall részben arról, hogy a Partium-i protestáns gentry-család fiából miként lett áldozatos és szenvedélyes pedagógus és a társadalmi-erkölcsi haladás (nehéz időkből kiváló taktikai képességeket is mutató) elkötelezettje. Részben pedig a húszas–harmincas–negyvenes évek magyar iskolaügyéről, annak ellentmondásairól, de elfeledett – és nem utolsósorban éppen Vajthó által először felmutatott – értékeiről is.

A memoárok már összefüggnek pedagógiai teljesítményével, amely viszont több, mint példás. Igaz, ezen a téren sem fejtett ki alapvető elméleti munkálkodást és – azok, akiket egykor tanított, tudhatják – középiskolai és főiskolai tanárként sem volt pedáns „mintakép”. Sőt, ha van „szórakozott” tanár, akkor ő volt az. De – szinte mellékesen – bevonta diákjait (és nem csupán a legjobbakat) irodalomtörténeti sorozatok anyaggyűjtésébe, antológiák szerkesztésébe, irodalmi műsorok rendezésébe; a maga „rendetlen”-nek tűnő oktatási módszere előképe volt mindannak, amit ma „rendhagyó irodalomóra”-nak szoktak nevezni. Vajthó pályaképéhez (és a kor rajzához) tartozik, hogy a második világháború alatt a *Berzsényi Dániel redőlgimnázium* önképzőköre (amelynek tanárelnöke volt) antifasiszta fórum lett; Kassák Lajos, Ascher Oszkár, Várnai Zseni, Ferenczy Béni és mások bevonásával.

Vajthó számos epigrammája önrónikus. Hadd idézzünk mégis – végül – egy „dicsekvő” négyesorosát:

*Önképzőkörben Akadémiát
Plántáltam, hogy legyen új élet.
Oly korban történt, amikor az
Akadémia önképzőkörré lett.*

Antal Gábor